

The Journal of Educational Reflections ISSN: 2587-0068	Vol 3, Issue 2, Year: 2019 http://dergipark.org.tr/eduref	Article history Received: 4 March 2019 Received in revised form: 14 May 2019 Accepted: 26 June 2019 Available online: 15 December 2019
--	---	---

An Investigation of the Concept of Program Literacy in the Context of Applicability and Functionality of Educational Program

Program Okuryazarlığı Kavramının Eğitim Programının Uygulanabilirliği Ve İşlevselliği Bağlamında İncelenmesi

Sera KARAGÜLLE¹ / <https://orcid.org/0000-0002-7349-4705>

Emine VARKI² / <https://orcid.org/0000-0001-8434-4254>

Ebru HEKİMOĞLU³ / <https://orcid.org/0000-0002-4591-5728>

Öz	Abstract
<p>Sosyal bir varlık olan bireyin, toplumsal yaşantıya tam anlamıyla katılabilmesi ve yaşamsal ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilmesi için temel kavramların başında gelen okuryazarlık becerisini kazanması gerektiği düşünülmektedir. Eğitimde kullanılan programlar, istendik yönde bilgi, beceri, değer ve tutumların kazanımını sağlamak amacıyla ihtiyaçlara göre geliştirilen ve öğrenme-öğretme süreçlerinin düzenli olarak gerçekleşmesini sağlayan kılavuzlardır. Eğitim programı okuryazarlığı, programları inceleme, anlama, planlama ve kullanma yeterliliğine sahip olma ile ilgili olup, öğretmen ve öğretmen adaylarında bulunması gereken temel mesleki becerileri kapsadığı söylenebilir. Yapılan bu çalışmada eğitim programı okuryazarlığının işlevselliği ve uygulanabilirliği konusunda ilgili alanyazın taraması sonucunda çok fazla çalışmanın yapılmadığı neticesine ulaşılmıştır. Bu çalışmada, eğitim programı okuryazarlığı kavramının açıklanması, tanımlanması, diğer okuryazarlık türleri ışığında eğitim programı okuryazarlığının uygulanabilirliği ve işlevselliği bağlamında incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu durumda çalışmada program okuryazarlığı kavramı, program okuryazarlığının göstergeleri, programın uygulanabilirliği ve işlevselliği ile olan ilişkisine yönelik kuramsal açıklamalar yapılabilmesi için alan yazın taraması yönteminden yararlanılmıştır. Program okuryazarlığı becerisi sayesinde öğretmenlerin programlara yönelik hâkimiyetleri artacağından, programın uygulanabilirliğinin ve işlevselliğinin tüm boyutlarda kullanılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle verilecek hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler, öğretmen ve öğretmen adaylarının birer program okuryazarı olmalarını sağlayabilmelidir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Programı okuryazarlığı, programın uygulanabilirliği, programın işlevselliği.</p>	<p>It is considered that an individual, who is a social entity, must acquire the literacy skills that are at the beginning of the basic concepts in order to fully participate in the social life and meet the vital needs in the best way. The programs used in education are the guides that are developed in accordance with the needs in order to gain the knowledge, skills, values and attitudes in the desired direction and that ensuring the learning-teaching processes are realized on a regular basis. It can be said that the educational program literacy is related to the ability to examine, understand, plan and use programs, and also the basic professional skills to be employed by teacher and teacher candidates. As a result of the literature review, it was concluded that there were not many studies on the functionality and applicability of educational program literacy. In this study, it is aimed to explain, define the concept of literacy in education program and examine it in the context of the applicability and functionality of literacy in education program in light of other types of literacy. Therefore, literature review method was used in this study in an effort to make theoretical explanations about the concept of program literacy in relation with the indicators of program literacy, and the applicability and functionality of the program. It is thought that the applicability and functionality of the program can be used in all dimensions as the teachers' mastery of the programs will increase with the program literacy skills. For this reason, pre-service and in-service trainings should ensure that teachers and teacher candidates can become program literate.</p> <p>Key Words: Curriculum Literacy, Program Applicability, Program Functionality.</p>

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv., Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Öğrencisi, serakrgl- edebiyat.com@outlook.com

²Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv., Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Öğrencisi, e_varki@hotmail.com

³ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv., Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Öğrencisi, hekimoglu46@hotmail.com

Extended Abstract

Introduction

Reading and writing is the first and most exhausting part of the education process (Güneş, 2013). Literacy is defined as knowing how to read and write and having certain knowledge and skills. Literacy is not limited to writing and reading activities such as reading newspapers, books, and magazines or writing letters. Above all, literacy is a comprehensive concept that covers different situations such as understanding the environment, human nature and life. The definition of literacy has changed over the years with the emergence of different needs. When the first definitions of the concept of literacy are examined, it can be seen that 'literate is a person who can sign and know how to read and write his name' (Güneş, 1997). Although literacy forms the basis of reading and writing, it is a design about understanding one's life, objects and situations, and placing meaning on events and ties. (Aşıcı, 2009). The concept of literacy extent its meaning and the field of study with high level skills that require analyzing the shapes in written texts, expressing the essential skills, understanding and interpreting these concepts.

Literacy is defined as knowing how to read and write, having the knowledge, skills, attitudes and behaviors required by social life and includes many varieties (Güneş, 1997). On the other hand, the curriculum tells the student what, why, when and how to be learned. It means the course, list of subjects, contents, and list of teaching materials. According to Saylor, Alexander and Lewis (1981), the curriculum is defined as a plan of learning experiences for individuals to be educated". In the most general sense, the curriculum can be defined as written documents in which strategies are determined in order to make the individual gain the desired goals and behaviors. (Akt: Demirel, 2004).

When the curriculum literacy is considered within the perspective of educational sciences and literacy types, curriculum literacy is the most important type of literacy that should be known by teachers and prospective teachers. Curriculum literacy is also defined as program literacy. Curriculum literacy is defined as having knowledge about educational programs, being critical, interpreting, adapting the existing education program to the conditions in which the individuals are able to eliminate the deficiencies and disruptions by himself. (Keskin and Korkmaz, 2017).

It is known that one of the important requirements of the implementation of curriculum depends on the ability of educators to understand the scope, structure and qualifications of the education programs. Accordingly, teachers should apply the objectives, content, methods, materials and tools related to their curriculum appropriately and they should interpret the existing situation, plan and evaluate the process. (Ornstein and Hunkins, 2017. Trans. Erdem and Eğmir, 2018). A teacher who is a curriculum literate is a teacher who is able to do what is expected of him / her. Curriculum literacy is defined as the mechanism of learning experiences transmitted to the learner through activities designed at school and in the social environment" (Demirel, 2017). Ornstein and Hunkins (2017) stated that curriculum developers often have problems in combining theory and practice and disregard the general theoretical dimension of curriculum. This situation leads to serious differences between the existing curriculum and the intended curriculum. Based on this statement, it is important that teachers who are practitioners of the curriculum understand the curriculum correctly. (Erdem and Eğmir, 2018).

Relationship between Curriculum Literacy and Curriculum Applicability and Functionality

Curriculum literacy is a factor that can provide teachers to the features such as commenting on the curriculum, understanding the curriculum, being critical, arranging the existing curriculum according to the conditions in which it exists and eliminating deficiencies. (Keskin and Korkmaz, 2017). The curriculum literate is a person who does what is expected of him / her. The curriculum literate person should be able to understand the scope and structure of the field of study, besides the curriculum must be functional in the current program and be functional in daily life. (Aydın, 1996; Erdem and Eğmir, 2018). Curriculum literacy is a concept that increases both the quality of education and the competencies of teachers. It can be said that curriculum is applicable if it is written in accordance with the principle of applicability and in a way that is not contradictory to the values of the society, and written to the extent that the educator can understand. (Aydın, 1996). The functionality of the curriculum can be defined as the contents of the curriculum whose gains are useful in daily life and enhance the abilities of individuals. (Büyükkaragöz, 1997).

A value that literacy adds to the concepts of applicability and functionality is that it enables them to function in a systematic way. A literate educator is a person who extracts what is practical and functional from a lot of knowledge and presents it to the students. Curriculum literacy, which is one of the behaviors that teachers and prospective teachers should gain in the period when education science is taught, emerges as a type that can both improve the person and shape their behaviors. The individual with this literacy skill can make curriculum more practical and functional by increasing the efficiency of the curriculum where the deficiencies are present.

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

A curriculum that does not work properly and is incomprehensible, will continue to be incomprehensible unless it is organized by experts and so insufficient lessons will continue to be taught, however because the curriculum literate person can understand the structure and scope of education, he will be able to make the curriculum feasible and functional by avoiding this incomprehensibility. An applicable curriculum may also be functional. In contrast to these assumptions, a curriculum with practical and functional competence may lose its efficiency as a result of illiterate and inexperienced teachers who do not understand what is meant and who do not know the structure and scope of the curriculum. (Aşlıoğlu, Savaş, Şahin, Aydoğan and Genç, 2007; Tan, 2005).

Conclusion and Suggestions

As a result, in the light of the studies and researches, it is understood that curriculum literacy is a qualification that combines theory and practice, and it can increase the efficiency of planning of studies in education and thus facilitates the formation of gains.

- Since the curriculum literacy is a concept that can measure teachers' literacy levels in the vocational process, it may be necessary to emphasize the concept of curriculum literacy in education and training process.
- The presence of separate courses on reading and writing activities, which are the basic duty of national education institutes and the availability of curriculum literacy courses at universities, especially in education faculties may be suggested to be included in the program.
- Students who are educated in faculties that train teachers can be provided with a curriculum literacy qualification during faculty years. Therefore, it can be easier for individuals who are educated as curriculum literate to understand the practicality and functionality of educational programs.
- With the in-service training seminars that will be given to the teachers working and the pre-service trainings provided within teacher training programs, knowledge and skills related to the concept of curriculum literacy can become more widespread.

In order to ensure the applicability and functionality of the curriculum, teachers should participate more actively in the curriculum development process and take an active role in the needs analysis studies in order to acquire curriculum literacy skills.

GİRİŞ

Okul öncesi eğitim, 0-6 yaş arası çocukların gelişimlerini sağlamaya yönelik sistemli, organize ve planlı her türlü eğitim etkinliklerinin genelini kapsayan bir kavramdır (Ural ve Ramazan, 2007). Bireyin gelişimi için son derece önemli etkiye sahip olan okul öncesi dönemde verilen eğitim de bireyin yaşınının o anki ve gelecekteki bölümü için büyük öneme sahiptir. Okul öncesi dönem 0-6 yaş arası olarak kabul edildiğine göre bu dönemi doğumdan ilköğretimin başlangıcına kadarki dönem olarak adlandırmak mümkündür ve bu nedenle okul öncesi eğitimin hem bireyin bu süreçteki gelişim özellikleri ve ihtiyaçlarına uygun hem de onu ilköğretime hazırlayıcı temel bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı amaçladığı söylenebilir. Okul öncesi dönem, insan hayatının temellerinin atıldığı ve gelişim alanlarının kritik devrelerinin şekillendiği dönemdir (Akyüz, 1996; Başal, 1998; Yavuzer, 2003). Gelişim alanlarının kritik evreleri bu döneme rastladığından bu süreçte kazanılamayan davranışlar daha sonra ya yeterince kazanılamamakta ya da çok zor olmaktadır. Bu yüzden ki bu dönemde edinilecek kazanımlar tesadüfi yaşantılara bırakılmamalıdır. Okul öncesi eğitim; doğumdan, zorunlu eğitim yaşına kadar, çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önüne alınarak, çocukların sağlıklı bir biçimde fiziksel, duygusal, dil, sosyal ve zihinsel yönden gelişimlerini sağlayıcı, olumlu kişilik temellerinin atıldığı, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, çocukların kendilerine güven duymalarının sağlandığı, ebeveyn ve eğitimcilerin etkin olduğu sistemli bir eğitimidir (Bayhan ve Artan; 2004). MEB(1998) tarafından yapılan tanımdan da açıkça anlaşılacağı üzere çocukların sağlıklı gelişimlerinin ve kişilik oluşturmalarının amaçlandığı görülmektedir.

Eğitim programı kavramına ilişkin düşünceler M.Ö 4.yüzyıla kadar dayanmaktadır. Eğitim programı kavramı çok boyutlu ve kapsamlı bir kavram olduğundan dolayı birçok değişik ve farklı tanımlamalara sahiptir. İngilizce-'de koşu yolu, Latince 'de curriculum olarak kullanılan eğitim programı somut bir kavram iken soyut bir kavram olmuştur. Eğitimde 'izlenen yol' anlamında kullanılmaktadır (Demirel, 2005). Sönmez (2015), eğitim programını izlemekten yola çıkarak 'izlenec' olarak tanımlarken, Ertürk (2013), eğitim programını yetişmek sözcüğünden yola çıkarak 'yetişek' olarak tanımlamaktadır. Ancak günümüze kadar daha yaygın bir kullanım

olan 'eğitim programı' denilmektedir. Demirel'e (2005) göre bir eğitim süreci planlanırken program geliştirme uzmanlarının programı geliştirme sürecine başlamadan önce programın tasarımını ortaya koymaları gerekmektedir. Program tasarımları eğitim programının temel taşlarından olan öğelerden oluşmalıdır. Programın yapısal kısmın programın dört asli unsuru olan hedef, konu, öğrenme ve öğretme yaşantıları, sınama durumlarından oluşmaktadır.

Programların işlev ve yapı bakımından türleri aşağıdaki gibidir (Demirel, 2011):

- Resmi program: Hedefleri belirli yazılı ve açık program.
- Örtük program: Kast edilen, informal, tasarlanmamış, kendiliğinden gerçekleşen, hayatın her yerindeki değer ve normları içeren programdır.
- Uygulamadaki /Öğretilen program: Resmi olan bir programı öğretmenin algılayışı ve uygulayışı ile ilgili programdır.
- Extra program: Okullardaki resmi program dışında planlı bir şekilde yapılan sosyal ve kültürel aktiviteleri kapsayan bireyin sosyal ve kültürel gelişimini sağlayan programdır.
- İhmal Edilen program: Resmi programlarda çeşitli sebeplerden dolayı kasıtlı bir şekilde işlenmeyen, atlanan programdır.

Eğitim programı ile ilgili olarak alanyazında farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. 1930'lu yıllarda Caswell ve Campbell öğrencilerin öğretmenlerin rehberliği altında kazandıkları yaşantıların tümü (Şengil, 2014) olarak, 1980'li yıllarda Saylor, Alexander ve Lewis ise programı 'eğitilecek bireylere, öğrenme yaşantılarını kazandırma planı' şeklinde tanımlamaktadır (Konca, 2008). Bu öğrenme yaşantıları, rehberlikler, bireylerin kendini gerçekleştirme yolunda eğitim programının önem arz ettiği görüşünü ileri sürmektedir. Genel anlam çerçevesinde okuryazarlık kavramı edinilen bilgi, beceri, kazanımları kuram ve uygulama yoluyla pratiğe dökme becerisi kazanma şeklinde tanımlanırken, program okuryazarı olmak ise eğitim programları hakkında bilgi sahibi olmak, var olan programları yorumlamak, anlamak, çözümlenmek ve uygulama esasına göre öğretmek ya da değerlendirmek ifadesi ile tanımlanabilir. Bu tanıma dayalı olarak okuryazarlık kavramı, eğitim programlarının içerik, kazanım ve hedefleri ile bireyin gelişimini sağlaması, program okuryazarlığı kavramının ise bireye anlama, eleştirme, çözümlenme yetisini kazandırmaları yönüyle bu kavram ve türler eğitim biliminde önem arz etmektedir.

Bu araştırma, alanyazında okuryazarlık kavramına gereken değerin atfedilmediğini ancak eğitim programları ve günlük yaşamda okuryazarlık ve program okuryazarlığı terimlerine sıkça rastlanıldığını, bu terimlerin alanyazında önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma, alanyazındaki program okuryazarlığı çalışmalarının daha çok nicel olması, araştırmanın nitel bir çalışma olup program okuryazarlığı kavramının tanımı, uygulanabilirliği ve işlevselliği hakkında bilgi vermesi, diğer okuryazarlık türleri ışığında program okuryazarlığı kavramını uygulanabilirlik ve işlevsellik bağlamında incelenmesi bakımından diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır.

2. EĞİTİMDE PROGRAMIN ÖNEMİ

Türkiye'de ve dünyada bilim ve teknolojiye hızlı gelişim ve değişimler her alanda olduğu gibi bir bilim olan eğitim alanında da kendini göstermektedir. Toplumun kültürel, ekonomik ve politik kısacası her yönden kalkınmasını sağlayan eğitim biliminin üç temel ögesi vardır. Bunlar; öğretmen, öğrenci, programdır. Program; ulaşılacak amaçları belirli ilkelere göre düzenleyen, uygulanacak yöntem, materyallerin amaçlara ne kadar düzeyde ulaşabildiğini gösteren değerlendirme ölçütlerinin bütünüdür (Gözütok, 2003). Öğrenme her yerde ve her zaman meydana gelse de, programlar öğrenmenin resmi ve kuramsal düzeyde gerçekleşmesini sağlar. Bu nedenle talim kurumlarından daha etkin, yetkin ve verimli öğrenme gerçekleştirmeleri beklenir. Eğitim kurumlarından beklenen bu verimliliği istenilen düzeyde gerçekleştirebilmeleri için yapacakları etkinlikleri eğitim durumları kurallarına uygun ve detaylı bir şekilde tasarlamaları ve uygulamaları gerekmektedir. Bu sayede öğrenci kendisine kılavuzluk eden sistemli, koordineli, planlı yaşantılar düzenlediği izlerse, istenilen amaca ulaşabilir, bu da sistematik planlamalar içeren eğitim programının kapsamına girmektedir (Varış 1988; Özdemir, 2009; Demirel, 2013).

Toplumsal gelişmenin önündeki en kapsamlı görevler ülkelerin eğitim sistemlerine bağlıdır. Eğitim sisteminin çağın gereklerine uygun bir şekilde düzenlenmesi, nitelikli eğitim programlarının geliştirilmesini gerektirmektedir. Eğitim sisteminin temelini eğitim programları oluşturmaktadır. Uygulanan programda yaşanan aksaklıklar ve eksikliklerin giderilmesi, programların toplumun gerekliliklerine, bilimsel değişimlere göre düzenlenmesi eğitimin niteliğini artmasını sağlar (Güzel ve Karadağ, 2013). Eğitimin verimli ve etkili olması toplumun, bireyin ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap vermesi belirli bir plan ve program çerçevesinde

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

yürütülmesi gerekmektedir (Korkmaz ve Ünsal, 2017). Eğitimin kaliteli olmasını sağlayan, uygulamadaki programdır (Aydın, 1996). Eğitim programları eğitilenin ya da öğrenenlerin davranış, öğrenme etkinlikleri ve çalışmalarına kılavuzluk etmekte ve kişiler üzerinde yönlendirici bir rol oynamaktadır.

Türk milletinin bir arada bir bütün içinde olması milli eğitim siyasetinin ülkenin tüm okul ve şehrine, bütün etrafa yayılması ve gerçekleşmesinde programlar bağ görevi görmektedir. Ayrıca eğitim programlarını, insan davranışları, sosyal, ekonomik, kültürel düzende etkili olmasını sağlayacak bir biçimde geliştirmek için bir araç görevi görmektedir (Özdemir, 2009). Bir aracın etkili olabilmesi için aracı kullanacak eğitimcilerin bu program üzerindeki eğitim programı bileşenlerini bilmesi ve var olan durumu yorumlayarak aktarması gerekmektedir. Bu, ancak okuryazarlık kavramının bilinmesi ile gerçekleştirilecek bir durumdur. Eğitimde okuryazarlık önemli bir yere sahip ve ihtiyaç olarak görülmektedir.

3. OKURYAZARLIK KAVRAMI

Okuma ve yazma, eğitim sürecinin ilk ve en zahmetli kısmını oluşturmaktadır (Güneş, 2013). Okuryazarlık; okuma ve yazmayı bilme, belirli bilgi ve becerilere sahip olma şeklinde tanımlanmaktadır. Okuryazarlık gazete, kitap, dergi okumak, yazı yazmak, mektup yazmak gibi yazma ve okuma etkinlikleri ile sınırlı değildir. Okuryazarlık bunların ötesinde çevreyi, insanı, doğayı, yaşamı anlamak gibi farklı durumları içine alan kapsamlı bir kavramdır. Okuryazarlık tanımı farklı ihtiyaçların doğması ile yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Okuryazarlık kavramının ilk tanımları incelendiğinde 'imza atabilen ve adını okumasını- yazmasını bilen' şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Güneş, 1997). Okuryazarlık okuma-yazmanın temellerini oluştursa da kişinin hayatını ve kişinin obje ve durumları idrak edişi, olaylara ve bağlara anlam yükleme ile ilgili bir tasarımdır (Aşıcı, 2009). Okuryazar kavramı yazılı ortamdaki şekilleri çözümlenme, asli becerileri ifade etme bu kavramları anlama ve anlamlandırma gerektiren fevk düzey becerilerle, anlamını ve çalışma alanını artırmaktadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010; Sangöz, 2012). Okuryazarlık kavramında eğitimin fonksiyonları dikkate alındığında bireyde gerçekleşen okuryazarlık becerisi, kalkınma ve etkileşiminin asli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Okuryazarlık becerilerinin gelişebilmesini sağlayan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar (Önal 2010);

- Gerçekleri görebilme, konuşabilme, ifade edebilme,
- Çevreyi anlamlandırabilme,
- Yeni düşünceler üretebilme, var olan bilgiyi kullanabilme,
- Sistemleri kullanabilme, birleştirme ve yeni anlamlar ortaya koyabilme,
- Edinilen bilgiyi davranışlara yansıtabilme ve kullanabilme,
- Güncel bilgi ve becerilere sahip olabilme şeklindedir.

3.1. Okuryazarlık Kavramı ve Değeri

Okumak-yazmak ilk anlamı ile yazı simgeleri kullanmak ve anlamı çözmektir. Dünyada yazı simgelerinin yanında binlerce sembolik anlam ve anlatım vardır. Bu bakımdan okuryazarlık kavramı yazı simgelerini anlamlandırma ile başlar ve edinilen becerilerin yetkin bir şekilde kullanılması, nesne, olay ve olguları daha detaylı anlama ve anladıklarına öznellik katarak kendini ifade etme olarak tabir edilebilir. Aynı zamanda okuryazarlık sosyal ve kültürel çevreden bilgi ve becerileri anlayabilen, yorumlayabilen, paylaşabilen ve bu bilgi ve becerileri gelecek nesillere aktarmayı sağlayan bir araçtır (Altun, 2005).

Türkiye'de genel anlam itibarıyla okuma-yazma becerisi şeklinde anlaşılan okuryazarlığı yukarıda belirtilen tanımlarıyla anlamak, bu eğitim teriminin kişinin ve toplumun gelişmesiyle arasındaki etkileşimi anlamamızı sağlayacak ve işimizi kolaylaştıracaktır. Avrupa, Amerika ve Avusturya'daki okuryazarlık kavramına bakıldığında, bu kavrama ilişkin ilk tanımın 1950'lerde yapıldığı görülür. Yapılan ilk tanım yalnızca okuma-yazma becerileri ile sınırlandırılmıştır. Daha sonralarda yapılan araştırmalardaki tanım okuryazarlığın asli okuma-yazma becerileriyle sınırlanmaması gerektiğini ve okuryazarlığın okuduğunu anlama, kendini yazıyla ifade etme, zihin, dil ve bireyin alan becerilerinin gelişimini sağlama gibi daha geniş anlamda bilgi ve beceriler ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Güneş, 1997; Aşıcı, 2009).

Okuryazarlık kavramı 1950'lerden 21. yüzyıla gelinceye kadar değişen ve farklılaşan okuryazarlık anlayışları ve okuryazarlık nosyonu, kişinin ve toplumun hayatındaki önemini göstermek için ortaya çıkan çabaların bir sonucudur (Güneş, 1997). Ülkelerin siyasi, kültürel varlıklarını korumaları için ortaya koydukları mücadelelerin ardından yapmaları gereken şey dünya da gelişen ve değişen çağdaş ilerlemeleri takip etmek ve diğer ülkelerle rekabet ederek varlıklarını yüceltmek olacaktır. Yurttaşlarının çağdaş, bilgili ve mutlu bir yaşam sürebilmeleri için bilgisizlikle mücadele etmeleri gerektiği söylenebilir. Çağın gerisinde kalmamaları, sürekli gelişim ve değişim içinde olmaları gerekmektedir. Yazının icadı ile başlayan okuryazarlık kavramı, tarih boyu, hayat boyu öğrenme-öğretme yoluyla toplumun her kesimine ulaştırılmak istenen okuma ve yazma etkinlikleri

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

informal eğitimde, okuryazarlık türlerinin temel başlangıcıdır. Bilgi çağı olarak nitelendirilen günümüz dünyasında okuryazarlık kavramını anlamak geleneksel, yenilikçi çalışmaların tümünü anlayabilmek şeklinde düşünülebilir. Eğitim ve okuryazarlık birbiri ile ilişki içinde olduğu söylenebilir. Eğitim; geleneksel anlamda hem insan hakkı hem toplumsal ve bireysel devamlılığı sürdürme aracı olarak görüldüğünden okuryazarlığı ve okuryazarlık çeşitlerinin gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde birçok okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra okuryazarlık kavramı, şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitlenmiştir (Yıldız, 2007; Önal, 2010). Böylece okuryazarlık kavramı tekil değil, çoğul olgu ve olayları kapsar hâle gelmiştir. Okuryazarlık kavramının bilgisayar, teknoloji, internet, medya okuryazarlığı gibi farklı türleri de bulunmaktadır (Altun, 2005).

Yine son yıllarda okuryazarlık kavramı bilimsel ve teknolojik çalışmalarda, kişinin okuma ve yazmaya yönelik tutumunu, amacını başka birinin değil kendinin belirlediği bir zihin etkinliği olarak tanımlanmıştır. Bu okuryazarlık becerisini kazanan kişi okuma-yazma ile ilgili problemlerini kendisi çözer hatalarını düzeltir, aksaklıkları düzenler, süreci kendisi yönetir (Collins, 1994. Akt. Aşıcı, 2009). UNESCO 1987 yılında "herkes için eğitim" programı çerçevesinde okuryazarlık kavramının dünyadaki gelişimi ile ilgili yapılan çalışmaları incelemiş ve okuryazarlık kavramının yeniden ele alınması gerektiği ihtiyacını görmüştür. Bu sefer kavramın daha iyi anlaşılması için üç farklı düzeyde okuryazarlık kavramının tanımını yapmıştır. 1.Temel okuryazarlık 2. İşlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık 3. Multi-fonksiyonel okuryazarlık olarak sınıflandırmıştır. Birinci düzey temel okuryazarlık becerisi, ikinci düzey okuma yazma becerilerini, üçüncü düzey bireyin bilgi alanının artmasını ve geliştirilmesini amaçlar (Güneş, 1997).

Okuryazarlığın toplumda tüm ilişkilere, tutum ve becerilere, amaçlara, davranışlara bir anlam ve değer yüklemesi onun toplumda bir değer olarak kabul edilmesine imkân verebilir. İnsan üreten, düşünen bir varlık olduğu için okuryazarlık kavramını kişisel ve toplumsal bir kıymet olarak tanımlayabilir. Okuryazarlığın dünyadaki gelişimi farklı tanımları sayesinde yalın bir okuma-yazma eyleminin dışında insanın gelişimi, tutum ve davranışları üzerinde özel bir etkisinin olması ona değer atfedilmesini sağlamıştır (Aşıcı, 2009).

3.2. Türkiye’de ve Değişen Dünyada Okuryazarlık Kültürü ve Yeni Okuryazarlık Türleri

Türkiye’de okuryazarlık kavramının kazanılmasının dışında okuma alışkanlığının az olması, özendirici bir davranış olmaması, okullaşma oranının düşük olması, okuryazar kişilerin istatistiksel verilerinin önemsenmemesi okuryazarlık konusunda gelişmelerin önünün kapanmasına neden olmaktadır. Türkiye’de kitap üretiminin az olması diğer ülkelere nazaran kitap, dergi basım sayısının nüfusa oranının çok düşük olması okuryazarlığa verilen değer ne derece düşük olduğunun göstergesidir (Yılmaz, 2002). Türkiye’de okuryazarlığın düşük olmasından dolayı araştırmaların yapıldığı ve bu araştırmalar incelendiğinde, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanamama nedenlerinin başında sınavlar yer almaktadır. Sınavların varlığı, kitap okumaya zaman ayırma fırsatı bulamamalarına neden olmaktadır (Nergis, 2011).

Değişen ve gelişen dünyada okuryazarlığın Türkiye’ye nazaran oranı oldukça yüksektir. Değişen dünyada okuryazarlık kavramı değişen zaman ve gelişmekte olan teknoloji ile birlikte farklılaşmış ve yeni okuryazarlık türlerinin doğmasına sebep olmuştur (Önal, 2010). Günümüzde sıkça bahsi geçen okuryazarlık türlerinden bazıları; bilgisayar okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, bilim okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı, içerik okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, tüketici okuryazarlığı teknoloji okuryazarlığıdır. Bu okuryazarlık içinde en popüler olanı bilgi okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, bilgisayar okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, medya okuryazarlığıdır (Adıgüzel,2005; Aşıcı, 2009; Önal, 2010). Bilgi okuryazarlığı kişinin bilgiye ulaşımının mütehasısı olması demektir (Kurbanoglu ve Akkoyunlu, 2002). Toplum bakımından incelendiğinde bilgi okuryazarlığı teknoloji odaklı toplumlarda biliş ötesinde malumat ve maharete sahip kişiler yetiştirmeyi ön görmektedir. Bu yüzden informal öğrenmeler, kurslar, kişinin özelliklerini geliştirmeyi hedefleyen kurum ve kuruluşlar geliştirilmeli, çoğaltılmalı ve desteklenmelidir. Eğitim açısından bilgi okuryazarlığı geleneksel eğitim sistemine karşı olup, kişilerin öğrenme süreciyle bağımsız, bireysel ve etkileşimle öğrenen bireyler yetiştirilmek amaçlanmaktadır (Gürdal, 2000). Teknoloji çağının başlaması ile birlikte gelişen ve ilerleyen dünyada okuryazarlık kavramı ihtiyaca yönelik olarak farklı ‘okuryazarlık’ türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özbay ve Çelik, 2013).

3.3. Yarı ve Yeni Okuryazarlık

Yarı okuryazarlık, okuryazarlık sürecinin ilk temel kısmını oluşturmaktadır. Okuma-yazma, temel bilgi ve becerilerinin bir kısmını geliştirebilme ondan daha öteye geçememe durumudur. Kişisel, sosyal engellerin varlığı ile okuma-yazma gelişiminin tamamlanamadığı düzeydir. Türkiye’de özellikle 1900’lü yıllarda sıkça karşılaşılan bir durum olan yarı okuryazarlık, bilgi düzeyinin ilk kısmının henüz tamamlanamamış olmasını anlatmaktadır. Aritmetik, temel bilgi ve becerilerini henüz tamamlayan ve bulunduğu yerdeki bilgi ve becerileri

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

yeni yeni kullanan kişiler ise yeni okuryazar olarak tanımlanmaktadır. Okuryazarlık, bireyin bir kişinin yol göstericiliğine, yönlendirmesine bağlı kalmadan öğrenme sürecini kendi başına devam ettirebilmesi olarak da ifade edilebilir (Güneş, 1994). Yeni okuryazar kişiler okuma-yazma süreçlerinin devamını sağlayamazlarsa yeni tamamladıkları bilgi ve becerilerinin gerilemesine neden olabilir ve okuyamaz hale gelebilirler.

3.4. Fonksiyonel ve Multi-Fonksiyonel Okuryazarlık

Okuma-yazma matematikle ilgili bilgi ve becerilerini hayatının her alanında hem teknik hem işlevsel olarak kullanabilme durumuna fonksiyonel, bilgi becerilerini her alanda kullanmasının yanında kişinin kapsama gücünün sonuna kadar geliştirilmesine multi-fonksiyonel okuryazarlık denilmektedir (Güneş, 1994). Fonksiyonel okuma yazma işleminin ardından yaşamının günlük olarak her alanında kullanılabilen okuryazarlık türü iken, multi-fonksiyonel okur-yazarlık bireyin kendi gelişimi için kullandığı bilginin yanında toplumun gelişimine de etki eden okuryazarlık türüdür.

3.5. Görsel Okuryazarlık ve Medya Okuryazarlığı

Görsel okuryazarlık asli olarak görselleri okumak ve birleştirmeyi barındıran bir anlamlandırma, yorumlama ve görsel bir şekilde düşünebilme becerisidir (Zeren ve Arslan, 2009). İnsanın yaratılışından itibaren her çağda ve her insanda imge ve simgelerin gücü var olagelmıştır. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri var olan görsel okuryazarlık sembol ve simgelerle anlatılmak istenileni anlatmaya yarayan okuryazarlık türüdür. Eski çağ dönemlerinde mağaralarda işaretler ile duvarlara çizilen resimler görsel okuryazarlığın temelini oluşturmaktadır. Sözüün uçuculuğuna karşın yazının gücünü ifade eden bu okuryazarlık türü kendine has kuralları ile karşımıza çıkmakta ve görsel okuma-yazma etkinliği içinde iletişim sağlamaktadır (Parsa, 2004).

Görselliği etkileyen en önemli kavramlardan bir olan medya; televizyon, CD, tablet gibi teknolojik aletlerin varlığı ile hem görsel okuryazarlık hem de bireylere belirli mesajlar verilmesini sağlayan medya, insan yaşamında da önemli bir yer işgal etmektedir (RTÜK, 2009). İletişim araçlarının ilerlemesine eş değer olarak iletişim kanallarının türlerinin fazlalaşması bir taraftan gerekli zemini hazırlama problemini oluştururken bir taraftan da bu bilgi ve teknoloji fazlalığında doğru bilgiye nasıl ulaşılabileceğine ait sorunu da beraberinde getirmiştir (Uysal, Bostancı, Arık, Çağan ve İlhan, 2006). Medya okuryazarlığı asıl anlam olarak medya araçlarından gelen mesajları anlamak, boyutlandırmak, izlemek, tartışmak, paylaşmak ve ortaya medya ürünleri koyabilmektir (Altun, 2005).

3.6. Bilgi Okuryazarlığı ve Bilimsel Okuryazarlık

21.yüzyılda bireylerin kümülatif bilgi yığını yükünü hafifletmede yardımcı bir rol oynayan bilgi okuryazarlığı önemli bir yere sahiptir. Bilgi okuryazarlığı bilgiyi etkili ve yetkin bir şekilde kullanabilmek amacıyla yazılı ve görsel medya ürünlerini tanıyabilme, yorumlayabilme, seçebilme, tartışabilme becerisi olarak tanımlanabilir (Altun, 2005). Bilgi alınan ve yapılandırılan şekilde değişmektedir. Kişinin bilgiyi görsel veya yazılı olarak almasının ardından onu zihinsel olarak yapılandırma sürecine girer, alınan bilgiler seçilip sınıflandırıldıktan sonra bilgiye dönüşmesi bilgi okuryazarlığı şeklinde tanımlanabilir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

Bilimsel okuryazarlık kavramının tarihçesine bakıldığında yapılan değerlendirmeler ve görüşler bilimsel okuryazarlığın basit ve genel kabul gören bir tanımının mümkün olmayacağı konusunda anlaşma sağlandığından bahsedilebilir. Temelde bilimsel okuryazarlık kültürel, bir değere sahip bilginin yorumlanabilmesi için süreci elinde tutma durumu olarak düşünülebilir. Bilimsel okuryazarlık bilim-teknoloji-toplum gibi projelerde sıkça tekrar edilen kelimeler arasında bulunmasına rağmen kavramsal olarak net bir tanıma, açılıma sahip değildir (Turgut, 2007).

3.7. Elektronik Okuryazarlık

Okuryazarlık gelişen teknolojiler ışığında sürekli gelişim ve değişim göstermektedir. Gelişen teknolojiler ve bilim ile birlikte yeni anlamlar kazanmakta ve çok anlamlılık göstermektedir. Bu çok anlamlılığı sağlayan okuryazarlık türlerinden biride elektronik okuryazarlığıdır. Önüne aldığı ekler ile farklı okuryazarlık gelişmelerinin varlığını sağlamaktadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

Bilgisayar çağı olarak isimlendirilen ve bilgisayar teknolojileri üzerine kurulu yeni toplum, açılım ve kavramların önüne elektronik anlamlara gelen e-devlet, e-ticaret, e-hukuk gibi yeni birden fazla tasarıdan bahsedilmekte ve uygulama yöntemleri aranmaktadır (Altun, 2005). Bu kavramların varlığı ile toplumsal anlamda, bu uygulamaların anlamlandırılabilmesi için geleneksel okuryazarlıktan ziyade elektronik okuryazarlığın toplum tarafından bilinmesi ve topluma yayılması gerekmektedir. Elektronik okuryazarlık en genel anlamda elektronik ortamda ileti ve bilgileri anlamlandırma ve ileti oluşturma süreci ile iletişim kurma olarak tanımlanabilir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

4. EĞİTİM PROGRAMI OKURYAZARLIĞI

Okuryazarlık, okuma ve yazmayı bilme, sosyal hayatın gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip olma şeklinde tanımlanmakta ve birçok türe yer vermektedir (Güneş, 1997). Eğitim programı ise neyin, niçin, ne zaman, nasıl öğrenileceğini öğrenciye anlatılmasıdır. İzlenen yol, konular listesi, ders içerikleri, öğretim materyalleri listesi anlamına gelmektedir. Saylor, Alexander ve Lewis'e (1981) göre program "eğitilecek bireylere öğrenme yaşantılarının kazanma planı" olarak tanımlanmaktadır. En genel anlamı ile eğitim programı bireye istendik hedef ve davranışlarının kazandırılması için stratejilerin belirlendiği yazılı dokümanlar şeklinde tanımlanabilir (Akt: Demirel, 2004).

Konu eğitim bilimleri açısından eğitimde program okuryazarlığı olarak ele alındığında, eğitim programı okuryazarlığı öğretmen ve öğretmen adaylarında bilinmesi gereken en önemli okuryazarlık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim programı okuryazarlığı aynı zamanda program okuryazarlığı şeklinde tanımlanmaktadır. Program okuryazarlığı bireyde eğitim programları hakkında bilgi sahibi olma, eleştirel olma, yorumlayıcı olma, var olan eğitim programını bulunduğu şartlara uyarlayabilme, eksiklik ve aksaklıkları kişinin kendisinin giderebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Keskin ve Korkmaz, 2017).

Eğitim programlarının hayata geçirilebilmesinin önemli gerekliliklerinden birinin de eğitimcilerin, eğitim alanındaki programların kapsamını, yapısını, niteliklerini anlaması ve anlamlandırabilmesine bağlı olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerin eğitim programlarına ilişkin hedef, amaç, içerik, yöntem, materyal ve araçları uygun bir şekilde uygulamak, var olan durumu yorumlamak, planlama yapmak ve süreci değerlendirmek gerekmektedir (Ornstein ve Hunkins, 2017. Akt. Erdem ve Eğmir, 2018). Eğitim programı okuryazarı olan bir öğretmen, kendisinden bekleneni ve yerine getirmesi gerekenleri yapabilecek durumda olan kişidir. Eğitim programı okuryazarlığı "öğrenene okulda ve sosyal çevrede tasarlanmış etkinlikler yoluyla aktarılan öğrenme yaşantıları mekanizması" şeklinde tanımlanmaktadır (Demirel, 2017). Ornstein ve Hunkins (2017) program geliştirici kişilerin genellikle kuram ve uygulamayı birleştirmede sorun yaşadıklarını ve eğitim programlarının genel olarak kuramsal boyutunu hiçe saydıklarını belirtmişlerdir. Bu durum var olan eğitim programı ile amaçlanan eğitim programı arasında ciddi farklılıkların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu aktarımdan yola çıkıldığında eğitim programı uygulayıcısı olan öğretmenlerin eğitim programlarını doğru bir şekilde anlamaları önem arz etmektedir (Erdem ve Eğmir, 2018).

Program okuryazarlığı, kullanıcılar açısından çeşitli yeterliliklere sahip olmayı gerektirmektedir. Bu yeterlilikler eğitim programının dört asli ögesi olan hedef, konu, eğitim durumları ve sınav durumları ile ilgili yeterlikleri içermektedir. Bolat'a (2017) göre program okuryazarlığı yeterlikleri aşağıdaki gibidir:

Hedef:

- Hedef davranışın anlatmak istediğini anlayabilme.
- Verilen hedef davranışın hangi hedef boyutuna ilişkin olduğunu ayırt edebilme.
- Hedeflerin sınırlılıklarını belirleyebilme.
- Hedeflerin birbiriyle olan tutarlılıklarını tespit edebilme.
- Öğrenci seviyesine uygun hedef yazabilme.
- Hedefleri belirlenen öğrenci davranışına göre yazabilme.
- Derse/konu alanına ilişkin uygun dikey hedefler yazabilme.
- Derse/konu alanına ilişkin uygun yatay hedefler yazabilme.

Konu:

- Hedefe uygun içerik seçebilme.
- İçeriğin hedef davranışın gerçekleşme süresine uygunluk durumunu tespit edebilme.
- İçeriğin öğrenci seviyesine uygunluğunu denetleyebilme.
- İçeriğin hedeflerle ilişkili olup olmadığını tespit edebilme.
- Hedefe uygun içerik yazabilme.
- İçeriği konu alanının hedefine göre tasarlayabilme.
- İçeriği hedefe uygun olarak zenginleştirilebilme.
- Hedef davranışı kazandıracak içeriğin eksikliklerini tamamlayabilme.

Eğitim Durumları:

- Hedefe uygun öğretim yöntemini belirleyebilme.
- Hedefe uygun öğretim tekniğini belirleyebilme.
- Öğrenme-öğretme süreçlerine uygun eğitim materyali seçebilme.
- Öğrenme-öğretme süreçlerinin etkinliğini değerlendirebilme.
- Seçilen öğretim yöntemine uygun öğrenme-öğretme süreçlerini tasarlayabilme.
- Seçilen öğretim tekniğine uygun öğrenme-öğretme süreçlerini tasarlayabilme.
- Öğrenme-öğretme süreçlerine uygun eğitim materyalini tasarlayabilme.
- Öğrenme-öğretme sürecine uygun eğitsel etkinlikler tasarlayabilme.

Sınama Durumları:

- Hedefe uygun ölçme yöntemini seçebilme.
- Hedefe uygun değerlendirme yöntemini seçebilme.
- Ölçme araçlarını okuyabilme.
- Ölçme ve değerlendirme işlemi sonuçlarını yorumlayabilme.
- Hedefe uygun soru yazabilme.
- Hedefe uygun değerlendirme ölçütü yazabilme.
- Hedefe uygun ölçme aracı hazırlayabilme.

Program okuryazarlığı konusunun önemi Türkiye’de de göz önünde bulundurulmuş ve MEB’in öğretmen yetiştirme genel müdürlüğünce yapılan 2017-2018 yılı Mesleki Gelişim Programı kapsamına alınmıştır. Öğretmenlere verilecek Program Okuryazarlığı Eğitici Eğitim Kursu etkinliğinde, öğretmenlerce program okuryazarlığının kavranabilmesi amacıyla anlatılacak konular Program Okuryazarlığı Göstergeleri ve Yetişkin Eğitimin Özellikleri olarak ikiye ayrılmıştır. Program Okuryazarlığı Göstergeleri 5 ana başlık altında toplanmıştır (<http://oygm.meb.gov.tr/dosyalar/StPrg/index.php?dir=Kurslar%2F> adresinden 02.11.2018 tarihinde erişilmiştir).

- Programın temel anlayışı ve kavramlar bölümü 3 alt başlık altında toplanmıştır. Burada, bir programın becerileri, yönelimleri, programın ne olduğu, asıl amacı anlatılmaktadır.
- Programın temelleri ve yeni eğilimler bölümü 7 alt başlıktan oluşmaktadır. Burada da kuramsal ve bilimsel özellikler verilmektedir. Bunlar (tarihsel, felsefi, kültürel sosyolojik, ekonomik, sanatsal) başlıklar altında toplanmıştır.
- Programın tasarımı ve modelleri bölümü 7 alt başlıktan oluşur. Programın tasarım modelleri, yaklaşımları, çağımızdaki geleneksel modelleri, bakış açılarını içinde barındırır.
- Programı anlama-yaratma-oluşturma süreci bölümü 5 alt başlıkta toplanmıştır. Burada ihtiyaç analizi, çalışma planları, değerlendirme ilkeleri, programın yapısı, tutarlılığının sağlanmasının nasıl olması gerektiğini barındırır.
- Yetişkin Eğitiminin Özellikleri ise bir ana başlık ve bir alt başlıktan oluşmaktadır. Birey ve okul temel alınarak program oluşturma, geliştirme, değerlendirme süreci yer alır. Bu göstergeler ile birey program okuryazarlığının hangi nitelikler ile yapılması gerektiğini öğrenir ve program okuryazarlığını kavrar.

5. EĞİTİM PROGRAMININ UYGULANABİLİRLİĞİ VE İŞLEVSELLİĞİ

Eğitim ve öğretimi yönlendiren, sistemli bir hâle getiren önemli unsurlardan biri de programlardır. Eğitim ve öğretim programları belirli çalışmalar sonucunda kurullar tarafından oluşturulmaktadır. Zaman içerisinde ihtiyaç duyulan değişim ve gelişime uygun olarak güncellenebilir olması da bir gereklilik arz etmektedir (Akkuzu ve Şen, 2017). Eğitim programlarının bir ülkenin, devletin, toplumun refaha ulaşmasını ve ilerlemesini sağlayacak özellikte olmalı ve birey yetiştirmede toplumsal ve kültürel değerlerin korunmasını ve ilerlemesine destek verme maksadına binaen olarak geliştirilmelidir (Özdemir, 2011). Eğitim programı geliştirmenin bu amaçlarına ancak eğitim programlarının uygulanabilir ve işlevsel olması ile ulaşılabilir. Eğitim ortamının oluşturulabilmesi için göz ardı edilmemesi gereken en temel etken öğrencinin kendisidir. Bir öğrencinin kendini gerçekleştirebilmesi, geleceğe dair planlarının, hedeflerinin olması reel yaşamın hazırlayıcısı okul ve okul ortamıdır (Acat ve Kılıç, 2007). Eğitim programlarının eğitimciler ve öğrencilere yol gösterici, toplumun değerleri ile çelişmeyen özellikte uygulanabilir olması gereklidir. Bu sebeple iyi bir eğitim programı eğitimcinin anlayabileceği ve uygulayabileceği şekilde açık ve anlaşılır olmalıdır. Bir program kuramsal olarak ne

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

kadar iyi olursa olsun uygulanmadığı sürece geliştirilmesi de mümkün olmayacak ve işe yaramayacaktır (Aydın, 1996).

Eğitimdeki program uzmanları, program geliştirme ve düzenleme çalışmalarında çağın gerekliliklerini yansıtmak, çağı geliştirebilecek ve topluma biçim verebilecek eğilimleri değerlendirmek zorundadır. Bunu yaparken de uygun hedefleri belirlemeye ve buna uygun eğitim programlarını geliştirmeye karar vermelidir. Yani çağın gerekliliklerine uygun ve uygulanabilir bir eğitim programı geliştirebilmelidirler. Bir eğitim programı, toplum ve sosyal hayattan ayrı tutulamaz. Çünkü programın hedeflediği ve yetiştirmek istediği kişiler toplumdan bağımsız olmadıkları gibi toplumun birer üyesidirler. Yetiştirilmek istenen bu bireyler toplumun arz ve taleplerine cevap verecek kişilerdir (Demirel, 2010). Eğitim programı uygulamada iken toplumun, bireyin isteklerine, beklentilerine, gelişimlerine ve çağın ilim ve teknolojik ilerlemelerine adapte olup olmadığı yönünden ele alınması gereklidir (Özdemir, 2009). Klasik eğitim anlayışından modern eğitim anlayışına geçilmesi ile birlikte, özgür düşünce ve araştırmalar gerçekleşmeye başlamıştır. Bu araştırmaların genişlemesi ile eğitim programının önemi artmış böylelikle nitelikli, işlevsel eğitim programlarına duyulan ihtiyaç ön plana çıkmıştır (Demirel, 2010).

Türkiye’de 1960-1962 yılları arasında program geliştirme kurulu toplantılarında programın günün gerçekleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmesi kararı ile yapılacak programların işlevsel bir program olması ihtiyacını doğurmuştur (Demirel, 1992). Eğitim programları işlevsel olmalıdır. İşlevsel olması demek programda var olan kazanımların, hedeflerin, öğrenilen tüm etkinliklerin günlük hayatta yani hayatın her alanında işe yaraması demektir. İyi bir eğitim programı, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veren çağın gerekliliklerine uygun ve hayatta pratikte kullanılabilir olması gerekmektedir. İşlevsel bir eğitim programı eğitimcilerin kazanım, hedef ve davranışları nasıl kazandırması gerektiğini ve nelere dikkat etmeleri gerektiğini bilmesi, araç-gereç, yöntem, teknik ve materyallerden nasıl yararlanabileceklerini ve nasıl uygulayabileceklerini göstererek, yönlendirmesi ve sonuca ulaşmalarını sağlamasını öğretmelidir (Aydın, 1996). Bir eğitim programı bireyi yaşama hazırlayıcı, yönlendirici her türlü zorluklara karşı nasıl direnebileceğini gösteren, iletişim becerileri kazanmasını sağlayabilecek temeller üzerine kurulmalı ve bu şekilde düzenlenmelidir. Eğitim programları temel beceri ve davranışların kazanılmasını esas almalıdır. Bu da ancak eğitim programının işlevsel olması ile sağlanabilecektir (Demirel, 2010). Eğitim programının işlevsel olabilmesi için doğru tasarlanmış, materyallerin doğru seçilmiş ve belirli bir plan ışığında yapılmış olması gerekir (Akkuzu ve Şen, 2017). Eğitim programıyla hedeflenen davranışlar eğitim programını oluşturan dört temel öğenin ve programın tamamının işlevsel ve uygulanabilir olması ile kazanılabilir (Demirel, 2010).

6. PROGRAM OKURYAZARLIĞI İLE PROGRAMIN UYGULANABİLİRLİĞİ VE İŞLEVSELLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Program okuryazarlığı, bireye eğitim programları hakkında yorum yapabilme, programları anlama ve anlamlandırma, eleştirel olma, var olan eğitim programını bulunduğu şartlara göre düzenleyebilme varsa eksiklikleri giderebilme gibi özellikler katabilen bir etkidir (Keskin ve Korkmaz, 2017). Program okuryazarı olan kendisinden bekleneni, yerine getirmesi gerekenleri kendisi yapan kişidir. Program okuryazarı olan kişi eğitim alanının kapsamını, yapısını anlayabilmesinin yanı sıra var olan programda uygulanabilecek ve uygulandıktan sonra günlük yaşamda işe yarayacak nitelikte işlevsel olması gereklidir (Aydın, 1996; Erdem ve Eğmir, 2018). Program okuryazarlığı eğitimin hem kalitesini hem öğretmen yeterliliklerini artıran bir kavramdır. Uygulanabilirlik, toplum değerleri ile çelişik olmayan, yol gösterici nitelikte, eğitimcinin anlayabileceği ölçüde yazılmış programlara uygulanabilirlik ilkesine göre yazılmış denilebilir (Aydın, 1996). Eğitim programının işlevsel olması ise programda verilen içeriklerin, kazanımların günlük hayatta işe yaraması ve bireylerin yeteneklerini ortaya çıkarması şeklinde tanımlanabilir (Büyükkaragöz, 1997).

Program okuryazarlığı ile programın uygulanabilirlik ve işlevselliği bir bütün olarak değerlendirilebilir. Bir program uygulanabiliyorsa aynı zamanda işlevsel olarak kabul edilebilir. Program okuryazarı eğitimci bir programın uygulanabilir ve işlevsel olduğunu hemen keşfedebilecek niteliktedir. Okuryazar bir eğitimci programların hazırlanması ve uygulanmasını iyi bilen ve uygulanabilir bir programı en iyi şekilde tasarlayıp uygulayarak verimliliğin artmasını sağlamada önemli bir yardımcıdır. Program okuryazarı olan kişi, verimli bir şekilde uyguladığı programı günlük hayatta işlevsel hâle getirebilen çocukların bir fiil yaşanan öğrenmelerine fırsat tanır (Büyükkaragöz, 1997; Tan, 2005). Okuryazar olan öğretmenler, bir eğitim programının uygulanabilir ve işlevsel olmadığını bir takım gereksiz bilgi yığınıyla dolu olup gerçek yaşamda işe yaramayacağını, kullanılmayacağını hemen fark eden ve bunu tanzim ve tertip ederek uygulanabilir ve işlevsel yapan programı hayata, ihtiyaca dönüklük ilkesi düzeyine getirebilen kişiler olarak tanımlanabilirler (Tan, 2005; Yakar, 2016).

Okuryazarlığın uygulanabilirlik ve işlevsellik kavramlarına kattığı bir değer de onların sistemli bir halde işlemlerini sağlamasıdır. Okuryazar bir eğitimci bir yığın bilginin içinden uygulanabilir ve işlevsel olanı ayıklayıp

öğrenciye sunan kişidir. Eğitim biliminin öğretildiği dönemde öğretmen ve öğretmen adaylarının kazanması gereken davranışlardan olan program okuryazarlığı, kişiyi hem geliştirebilen hem davranışlarını şekillendirici özellikler katabilen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu okuryazarlık becerisinin var olduğu birey, uygulanabilir ve işlevsel olmayan, eksikliklerin olduğu programın verimliliğini arttırarak daha uygulanabilir ve işlevsel işe yarayan hâle getirebilir. Yolunda yürümeyen, anlaşılmaz olan bir program uzmanlar tarafından düzenlenmediği sürece anlaşılmaz olmaya devam edecek nitelikli olmayan, işe yaramayan dersler verilmeye devam edecektir, ancak program okuryazarı kişi eğitimin yapısını, kapsamını ve alanını anlayabildiğinden dolayı bu anlaşılmazlığın önüne geçerek programı uygulanabilir ve işlevsel düzeye getirebilecektir. Uygulanabilen bir program aynı zamanda işlevsel olabilir. Bu varsayımların tersi duruma bakıldığında uygulanabilir ve işlevsel yeterliliğe sahip program, tecrübesiz, anlatılmak isteneni anlamayan, programın yapısını ve kapsamını bilmeyen öğretmenler tarafından okuryazar olmadıkları için kötü bir uygulama sonucunda program verimliliğini kaybedebilir (Aşıloğlu, Savaş, Şahin, Aydoğan ve Genç, 2007; Tan, 2005).

Bu durumdan hareketle program okuryazarlığı ile programın uygulanabilirliği ve işlevselliğini bir bütün olarak görebiliriz. Program okuryazarlığını bilen kişi uygulanabilirlik ve işlevselliği artırır iken, okuryazar olmayan kişi uygulanabilirlik ve işlevselliğin verimliliğini düşürebilir. Okuryazarlık ile işlevsellik ve uygulanabilirlik arasında doğru orantı vardır, okuryazarlık arttıkça programın uygulanabilirlik ve işlevsellik verimliliği de artacaktır şeklinde yorum yapılabilir. Okuryazarlık oranının düşüklüğü ise işe yaramayan yalnızca kuramda kalan programların varlığını arttıracak ve eğitimin verimliliğini düşürecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değişen ve gelişen dünyada yaşam şartları, iletişim teknolojileri ve toplumun ihtiyaçları içinde bulunduğumuz hayatı yeniden gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Gözden geçirilmesi gereken tutum ve davranışlardan biri de okuryazarlık kavramıdır. Bu kavram tarihi süreç içerisinde sadece okuma-yazma eylemi olarak algılansa da günümüz bilim ve teknolojileri ile beraber farklı şekillere bürünerek insan yaşamının her alanını kuşatmıştır (Aşıcı, 2009). Eğitim programları bireyi, geliştiren, eleştirel düşünmesini sağlayan iletişim becerileri olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Eğitim açısından bakıldığında okuryazarlık kavramı bireyin gelişim ve ihtiyaçlarını karşılayarak bireyde niteliksel ve niceliksel değişimlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Eğitim açısından bu kavram dikkate alındığında program okuryazarlığının bir eğitimcide bulunması gereken en temel kavramlardan biri olduğu ortaya çıkmıştır (Kurbanoglu ve Akkoyunlu, 2001).

Günümüz eğitim programları bağlamında program okuryazarlığı ise bireye mesleki bilgi ve beceriler katan, bireyin kendi işini kendisinin yapmasını sağlayan, sorgulayıcı, var olan problemler karşısında çözümleyici alternatifler üreten birey olmasını sağlayan kavramdır. Program okuryazarlığı kavramı bireye sadece okuma-yazma becerisi değil, farklı alanlarda farklı beceriler kazanmasını sağlayabilen bir türdür. Ayrıca bir eğitimcinin materyaller geliştirmesini sağlayan, üretici ve yapıcı roller kazanmasını sağlayan bireyin ve toplumun ilerlemesine destek veren en temel kavramlardan biri olarak alanyazında var olmaktadır (Keskin ve Korkmaz, 2017). Ulaşılabilen alanyazın kapsamında, program okuryazarlığı kavramı ile ilgili çalışmaların Türkiye’de sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir (Bolat, 2017; Erdem ve Egmiş, 2018; Keskin ve Korkmaz, 2017). Bu bağlamda program okuryazarlığının bireye katabileceği bilgi ve becerilerin daha net bir şekilde görülebilmesi için program okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların arttırılmasına ihtiyaç vardır. Bir program geliştirilirken bu programı geliştiren uzmanların uygulanabilirlik ve işlevsellik özelliklerini dikkate almaması, programların öğrencilere ve sonrasında topluma olan yararlarını giderek azaltacaktır. Bu yaklaşımla yola çıkıldığında da eğitimde program okuryazarlığı çalışmalarının alanyazında artırılması ve böylece program okuryazarlığı becerilerinin öğretmenlere kazandırılması programların etkileri açısından yarar sağlayabilir. Program okuryazarı olmayan öğretmenler bakanlık tarafından hazır gönderilen programları uygulamada ve işlevsellik kazandırmada yetersiz olabilirler.

Sonuç olarak, yapılan incelemeler ve araştırmalar ışığında, program okuryazarlığının kuram ve uygulamayı birleştiren, eğitimde planlama çalışmalarının verimini arttırabilen ve böylece kazanımların oluşmasını kolaylaştıran bir donanım olduğu anlaşılmaktadır.

- Eğitim programı okuryazarlığı, meslek sürecinde öğretmenlerin eğitim programı okuryazarlık düzeylerini ölçebilen bir kavram olduğundan dolayı eğitim-öğretimde program okuryazarlığı kavramı üzerinde önemle durulması gerekebilir.
- Eğitim-öğretim programları içerisinde milli eğitim kurumlarında bulunan öğrencilere program okuryazarlığının temel basamağı olan, okuma-yazma etkinliklerinin verilmesine dair ayrı dersler ile üniversitelerde özellikle eğitim fakültelerinde program okuryazarlığı derslerinin bulundurulması bilgi, beceri ve verimi arttıracığından dolayı böyle derslerin programda olması önerilebilir.

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

- Öğretmen yetiştiren fakültelerin eğitim-öğretim dönemi içerisinde yetiştirdikleri öğrencilere birer program okuryazarı donanımı kazandırılabilir. Böylelikle program okuryazarı olarak yetişmiş bireylerin eğitim programlarının uygulanabilir ve işlevselliğini anlayabilmeleri kolaylaşabilir.
- Öğretmen yetiştirme programlarında verilecek hizmet öncesi eğitimlerde görev yapmakta olan öğretmenlere verilecek hizmet içi eğitim seminerleri ile program okuryazarlığı kavramına ait bilgi ve becerilerin daha çok yaygınlaşması sağlanabilir.
- Programın uygulanabilirliğini ve işlevselliğini sağlamak için program geliştirme sürecinde öğretmenlerin daha aktif katılımını sağlayıp, program okuryazarlığı becerileri kazanabilmeleri için ihtiyaç analizi çalışmalarında etkin bir rol almaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, M., & Kılıç, A. (2007). Öğretmen adaylarının algılarına göre öğretmen yetiştirme programlarındaki derslerin gereklilik ve işevuruluk düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 21-37.
- Adıgüzel, A. (2005). Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde öğretmen niteliklerinde yeni bir boyut bilgi okuryazarlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 167.
- Akkuzu, D., & Şen, Ü. (2017). Ortaöğretim 12.sınıf müzik dersi öğretim programının işlevselliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 61, 98-116.
- Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar*. Ankara: Anı.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-25.
- Aşılıoğlu, B., Savaş, B., Şahin, Ç., Aydoğan, İ., & Genç, S. (2007). İyi bir öğretim programının özellikleri. M. Arslan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (60-63). Ankara: Anı.
- Aydın, M. (1996). Eğitimde program geliştirme ve Arapça dersi öğretim programı üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 122-142.
- Bolat, Y. (2017). Eğitim programı okuryazarlığı kavramı ve eğitim program okuryazarlığı ölçeği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish of Turkic*, 12(18), 121-138.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program geliştirme*. Konya: Öz Eğitim.
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de program geliştirme uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 27-43.
- Demirel, Ö. (2004). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem.
- Demirel, Ö. (2005). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem
- Demirel, Ö. (2010). *Öğretimde planlama ve değerlendirme "öğretme sanatı"*. Ankara: Pegem.
- Demirel, Ö. (2011). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem.
- Demirel, Ö. (2013). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem.
- Demirel, Ö. (2017). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erdem, C., & Eğmir, E. (2018). Öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı düzeyleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 123-138.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademi Yayınları.
- Gözütok, F. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 44-64.
- Güneş, F. (1994). Okur-yazarlık kavramları ve düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(27).
- Güneş, F. (1997). *Okuma-yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Okuma yazma ve öğrenme yaşı. *Eğitimde kuram ve uygulama*, 9(4), 280-298.
- Gürdal, O. (2000). Yaşam boyu öğrenme etkinliği: Enformasyon okuryazarlığı. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 14(2), 176-187.
- Güzel, A., & Karadağ, Ö. (2013). Anlatma becerileri açısından Türkçe dersi öğretim programı 6, 7, 8. sınıflarına eleştirel bir bakış. *Ana Dil Eğitim Dergisi*, 1(1), 45-52.
- Keskin, A., & Korkmaz H. (2017). Öğretmenlerin program okuryazarlığı kavramına yükledikleri anlam. 5. *Uluslararası eğitim programları ve öğretim kongresi*. Muğla.
- Konca, F. (2008). Posner'in program tanımlamaları. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(3), 21-28.
- Korkmaz, F., & Ünsal, S. (2017). Eğitim programı tasarımı tercihlerine yönelik öğretmen görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 275-289.
- Kurbanoglu, S., & Akkoyunlu, B. (2001). Öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 81-88.

Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2), 85-97.

- Kurbanoglu, S., & Akkoyunlu, B. (2002). Bilgi okuryazarlığı: Bir ilköğretim okulunda yürütülen uygulama çalışması. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 16, 20-40.
- Kurudayıoğlu, M., & Tüzel, S. (2010). 21.yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR) Dergisi*, 28, 283-298.
- Nergis, A. (2011). Okuryazarlık kültürü ve değişen okuryazarlık türleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1133-1154.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık Türkiye deneyimi. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 11(1), 101-121.
- Özbay, M., & Çelik, E. (2013). Türkçe öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Ana Bilim Dergisi*, 1(4), 10-21.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde program değerlendirme ve Türkiye’de eğitim programlarını değerlendirme çalışmalarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Özdemir, S. M. (2011). Eğitimde program değerlendirme ve Türkiye’de eğitim programlarını değerlendirme çalışmalarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Parsa, A. (2004). İmgenin gücü ve görsel kültürün yükselişi. *Ana Dili*, 33, 59-66.
- RTÜK, (2009). *Televizyon izleme eğilimleri araştırması 2*. Ankara: Kamuoyu Yayın Araştırma ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.
- Sarıgöz, O. (2012). Bilgi toplumunun eleştirisi ve Türkiye’de modern eğitimin gerçekleştiremedikleri. *Ejovoc; Electronic Journal of Vocational Colleges*, 2(1), 72-84.
- Sönmez, V. (2015). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şengil, S. (2014). *George J. Posner’in program geliştirmeye bakışı ve program modeli*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tan, Ş. (2005). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: Pegem.
- Turgut, H. (2007). Herkes için bilimsel okuryazarlık. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 40(2), 233-256.
- Uysal, M., Bostancı, N., Arık, B., Çağan, K., & İlhan, V. (2006). *İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu ve RTÜK Kurulu. 5-99.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Yakar, A. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: Yaşamsal eğitim programları ve yaşamsal öğretim tasarımları. *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-15.
- Yıldız, A. (2007). Geçmişten günümüze okuryazarlık araştırmaları. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 5(18), 44-61.
- Yılmaz, B. (2002). Bilgi toplum ilişkisi ve Türkiye. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 191(2), 101-114.
- Zeren, G., & Arslan, R. (2009). Bir eğitim süreci olarak görsel okuryazarlık. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(3), 43-52.